

profitirati jer će studenti steći iskustva koja će im biti korisna i poslije studija. Posebno nas raduje što su svi sudionici konferencije zadovoljni i organizacijom i izborom lokacije primjerene temi. S obzirom na to da se studenti etnologije i kulturne antropologije iz Zadra i Zagreba nemaju prilike družiti tijekom godine, svi su se složili da treba barem jednom godišnje organizirati slična događanja.

Klub na čelu s novim Predsjedništvom u novoj akademskoj godini nastavlja s dosadašnjim aktivnostima i planira neke nove (primjerice, izdavanje časopisa). Jedno je od planiranih događanja u akademskoj godini 2008./2009. i međunarodna studentska konferencija, koja će tematski biti slična ogulinskoj konferenciji, a mjesto i vrijeme će se odrediti prema novčanoj situaciji.

Nadamo se da će Klub nastaviti usko surađivati s Odsjekom za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i HED-om, bez čijeg bi se doprinosa teško ostvario ovaj projekt. Zahvaljujemo svima koji su bilo kako pomogli Klubu u protekloj akademskoj godini.

Krešimir Bermanec i Silvije Habulinec

Marija Novak **TRAGOVI HRVATSKE MITOLOGIJE**

Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2007., 361 str.

Knjiga Marije Novak osebujno je djelo, u kojem autorica iznosi svoja saznanja o vezi raznih obreda i elemenata duhovne kulture stanovništva sjeverne Hrvatske i usmene književnosti kao plod analize tradicijskih vrijednosti vjerovanja i njihova stapanja s kršćanskim sadržajima. Kroz to daje objašnjenja o stapanju svijeta pretkršćanskih božanstava s kršćanskim likovima i otkriva kontinuitet kulture od starohrvatskog do suvremenog doba.

Marija Novak, rođena Međimurka, s 27 godina je ušla u red aktivnih književnica s pripovijetkama i pjesmama za djecu. Međutim, vrlo je rano, zahvaljujući interesu svojih roditelja za folklorne izražaje, počela i sama uočavati specifična tradicijska ponašanja u običajima u svome rodnom kraju. To je u njoj budilo znatiželju i motiviralo je da pokuša razjasniti razloge za upravo takvo ponašanje. Na pitanja *zašto se upravo taj običaj održava na taj dan*, *zašto se u pjesmama u nekom običaju spominju određeni sveci*, *zašto je potrebno održavati neke običajne radnje upravo na određenom danas uglavnom zapuštenome mjestu*, godinama je tražila odgovore. Svojim istraživanjima razvijala se u folkloristicu koja je znanstvenim metodama razjašnjavala dio po dio do tada, u etnološkoj i folklorističkoj znanosti, neotkrivenih značenja obrednih detalja u običajima. Obrađivala je pojedine teme i davala odgovore uvijek na osnovi analize i usporedbe podataka iz postojeće

stručne literature i građe koju je saznavala od svojih kazivača. Marija Novak je u svom proučavanju uvijek razgovarala s više kazivača razne dobi i spola kako bi dobila što stvarniju sliku o ispitivanome problemu. Počela je sa svojim najbližim rodom (majkom, ocem i dr.), sa starim i mlađim ljudima i ženama u selima njezina Međimurja. I u ovoj knjizi navodi imena preko 100 kazivača od kojih je najviše iz njezine rodne Donje Dubrave, ali i iz mnogih drugih lokaliteta. Od početka je njezin interes disperzan da bi je upravo takav, kroza sve godine rada, doveo do saznanja koja nam autorica daje u ovoj knjizi.

Početak takva autoričina rada nalazimo u obradi "Plesa z bidrami u Međimurju" (*Gesta* 6-7, 1981) i "Plesa na zelje" (*Gesta* 15-16, 1983). Logičan slijed njezina interesa bila je analiza kola "Tu za repu, tu za ljen" (*Međimurje* 4, 1983) i "Kola fašenskih sneha" (*Zbornik 1. kongresa jugoslovenskih etnologov in folkloristov*, Rogaška Slatina, Ljubljana, 1983). Studija običaja na Ivanje i paljenja krijesa vodila ju je na razjašnjenje važnosti lokaliteta *Glavatišče*, na kojemu se taj običaj održavao (*Zbornik radova 34. kongresa SUFJ*, Rožaje, Tuzla, 1987), a zatim na objašnjavanje seksualne simbolike "plesa svečami" (*Zbornik radova 35. kongresa SUFJ*, Titograd 1988) u međimurskoj svadbi da bi (u časopisu *Kaj* 4-5, 1994) analizirala i "Starohrvatsko sakralno kolo". Logično je stoga da *Glavatišče* kao *kultno*, tradicijsko mjesto u knjizi *Tragovi hrvatske mitologije* zauzima početno važno mjesto.

Marija Novak je u proteklih 20 godina proučavanja otkrila veze između raznih običaja. Na prvi pogled se čini da se vrste običaja – ples, pjesme, vjerovanja – ne mogu povezati. Međutim, ova knjiga dokazuje suprotno. Autorica dokazuje da je pozadina mnogih običaja u prehistorijskim, prekršćanskim vjerovanjima, koja su kroz mnoga stoljeća stopljena s kršćanskim sadržajima. Ona dokazuje da razna mjesta – kućno ognjište, vrhovi brežuljaka, izvori, šumarci, vrste drveća (hrast) – imaju od prastarih vremena *kultno* značenje. U mnogim obredima, pjesmama i vjerovanjima, na primjer brojka *tri* ima ne samo magijsko i ritualno, nego danas i vjersko značenje (Trojaki-Duhovi, Sveto trojstvo i dr.). Autorica odgonetava arhaične ostatke u suvremenoj kulturi, ulazi u bit velikog dijapazona folklorne tradicije. Izvanredno dobro analizira i povezuje značenje pojedinih elemenata u raznim obredima, pjesmama, plesovima, legendama i kršćanskim vjerovanjima. Pitko prelazi od jednog elementa i motiva na sljedeći i objašnjava njihovo značenje u kojem se saznaje veza s prethodnima. Neki zaključci izgledaju previše hrabri, ali iznesena obrazloženja dokazuju njihovu vjerodostojnost. Svaki od 57 naslova i podnaslova vodi nas u pojašnjenje novog elementa koji ima veze s prethodnim poglavljem, a sadržan je u običajima različitog sadržaja. U svojim i citiranim tekstovima iz literature autorica otkriva mitske sadržaje skrivene u pojedinim elementima opisanih plesova (npr. starohrvatsko sakralno kolo *otecnaš*), pjesama, obreda i običaja, kao i u vjerovanjima. U svim navedenim detaljima autorica uočava *tragove hrvatske mitologije* koji dosad nisu svi bili utvrđeni, ali je mnoge našla i u tradiciji susjednih slavenskih naroda. Sve je to autorica iznijela razumljivim stilom. Navodi tekstove intervjua i razgovora sa svojim kazivačima i kazivačicama i na svoje iznenađenje, otkiva da oni u kolima i običajima prepoznaju stare skrivene arhaične sadržaje. Tako npr. majka

autoričine kolegice tradicijsko *kolo*, koje je Marija naučila svoje đake i prikazala na školskoj priredbi, prepoznaje kao staro "božansko". Svaki takav doživljaj autoricu navodi na daljnja proučavanja. Ona je logičkim razmišljanjem otkrivala moguća značenja, povezujući istovrsne sadržaje u cjelinu. Tako je uspjela dati rješenja nekih nepoznanica koje su dosad u znanstvenoj literaturi ostala neobjašnjena.

Autorica uza sam običaj analizira i socijalnu i povijesnu pozadinu karakterističnu za život izvođača ovih običaja u prošlosti. Autorica smatra da je Glavatišće prvotno bilo *kultno mjesto* na kojem su se održavala obredna kola i palile vatre. Gospodarske i društvene promjene mijenjaju i običaje. U raspadu zadružnog života, kad prestaje zajednički rad za obitelj, članovi odijeljenih obitelji ipak nastavljaju zajednički sijati rasad *glavatica* (kupusa) na starom zadružnom lokalitetu i održavaju neke elemente iz drugih običajnih sklopova.

Autorica analizira detalje izvođenja kola, uspoređujući međimurske i podravske običaje. Toponim *ognjišće* nalazi na uzdignutim mjestima kao trag obrednog lokaliteta. Specifična je autoričina analiza običaja Duhova-Trojaka, Kvatri, kulta Peruna i značenja biljke perunike. Značajna je i analiza običaja i naziva *Bijele*, odnosno *Pisane nedelje* i obreda uz nju – *sestrenja*, *matkanja* i bratimljenja, ophoda, plesa i šaranja *pisanica*, koje se poistovjećuju s "kitom ružmarina, s Djevicom Marijom, svetim Josipom, s Isusom". Autorica daje svoje novo viđenje obreda Ljelja-Kraljica i sastavnih elemenata – mač, kruna, vijenci s trakama, rupci, te obreda kao simbola svadbe. Analizom dolazi do zaključaka o značenju nadimaka starih bogova Lado i Lada, o boginji Ljelji, o samoj boginji Perunovoj ženi, koja dosad nije bila definirana, a ni autorica nije odredila njezino ime, te o njezinoj vezi s Majkom Božjom, koja je označava u kršćanskoj ikonografiji. Uz brojne obredne elemente važno mjesto imaju izvori i apotropejsko djelovanje vode na ljude i životinje (blagoslov konja i ophodi). Svim sadržajima u knjizi Marija Novak ulazi u svijet vrhovnih slavenskih božanstava koja su stopljena s kršćanskim svecima. Tragove *svete svadbe* nalazi u raznim obredima i u zapisima svadbenih običaja. Autorica smatra da "i danas nalazimo živu prisutnost boginje Ljelje/Perunike u obliku *ropčenjaka* i svadbene pogače", da su mitski zaručnici "Ljeljo/Jura i Ljelja/Mara" Perunova djeca, pa zbog toga i u hrvatskim pjesmama božanska svadba završava tragično.

Knjiga sadrži 361 stranicu s popisom 102 kazivača, rječnikom manje poznatih riječi, izraza i kratica, s popisom od 146 jedinica literature, sažetkom na engleskome jeziku u prijevodu Dunje Knebl, tekstom o autorici s popisom njezinih radova te s objašnjenjem cvijeta perunike Dragutina Kiša.

Vesna Čulinović-Konstantinović